

PEDAGOGICAL SCIENCES

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРАНТІВ АГРАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Бурмакіна Н.С.

*Житомирський національний агроекологічний університет, старший викладач
Житомир*

SCIENTIFIC APPROACHES TO THE PROBLEM OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCE FORMATION OF STUDENTS OF MASTER DEGREE COURSE OF AGRARIAN SPECIALITIES

Burmakina N.S.

*Zhytomyr National Agroecological University, Senior Lecturer
Zhytomyr*

АНОТАЦІЯ

Закон України «Про вищу освіту» надає право випускникам магістратури займатися педагогічною діяльністю. Як наслідок, питання формування професійно-педагогічної компетентності магістранта аграрної спеціальності набуває особливого значення. В статті визначено та проаналізовано наукові підходи, застосування яких сприятиме ефективному формуванню професійно-педагогічної компетентності магістрантів за умов аграрного навчального закладу. Визначеними підходами є: системний, синергетичний, комплексний, аксіологічний, компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, технологічний підходи.

ABSTRACT

The Law of Ukraine on "Higher Education" gives the master degree course graduates the right for educational work. As a consequence, the graduates of agrarian master degree course have the right to become the teachers of higher education of agrarian specialities. In this context the formation of professional and pedagogical competence of students of agrarian master degree course has special significance. The article represents the analysis of scientific approaches to the problem of efficient professional pedagogical competence formation of students of agrarian master degree course. The author determines such approaches as: system approach, synergetic approach, integrated approach, axiological approach, competence building approach, personality-centered approach, activity approach, technological approach.

Ключові слова: науковий підхід, професійно-педагогічна компетентність, магістрант аграрної спеціальності.

Keywords: scientific approach, professional and pedagogical competence, a student of master degree course of agrarian speciality.

Постановка проблеми. Потреба сучасного українського суспільства у висококваліфікованих фахівцях аграрного сектору обумовлює появу нових вимог до викладача аграрних дисциплін. Закон України «Про вищу освіту» вказує, що посади педагогічних працівників вищих навчальних закладів можуть займати особи із ступенем магістра за відповідною спеціальністю [1]. Таким чином, одним із функціональних напрямів діяльності магістра може бути науково-педагогічний напрям. Це означає, що магістрант аграрного фаху повинен фактично опанувати другу професійну діяльність, а одним із результатів навчання в магістратурі аграрного вищого навчального закладу повинна стати готовність магістра-аграрія до педагогічної діяльності. Ця готовність проявляється через наявність професійно-педагогічної компетентності випускника ма-

гістратури. Відповідно, питання застосування наукових підходів для ефективного формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрного фаху набуває особливої важливості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемі визначення наукових підходів до підготовки фахівців у вищій школі присвячені роботи О.Є. Антонової, С.С. Вітвицької, О.Ф. Євсюкова, В. Л. Ортинського, О.О. Сиротіної. Окремий сегмент наукових досліджень утворюють роботи, в яких розглядається проблема професійної підготовки фахівців в аграрних вищих навчальних закладах (Л.Л. Білан, С. Г. Заскалета, Л.В. Кліх, О.М. Нагорнюк, В.К. Сидоренко). Проблеми професійно-педагогічної підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» досліджувались в роботах Н.Г. Батечко, О.М. Зіноватної, Н. І. Мачинської, М.В. Супрун.

Виділення невирішеної раніше частини загальної проблеми. Водночас аналіз науково-педагогічних джерел засвідчив, що не зважаючи на окремі дослідження з проблеми застосування наукових підходів до формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів непедагогічного профілю, проблема визначення наукових підходів до формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів саме аграрних спеціальностей ще не була предметом цілісного наукового дослідження.

Мета статті – визначити та проаналізувати наукові підходи до проблеми формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей.

Виклад основного матеріалу. Підхід – це комплекс парадигматичних, синтагматичних і прагматичних структур і механізмів у пізнанні і / або практиці, що характеризує стратегії і програми, які конкурують між собою (чи історично змінюють один одного), у філософії, науці, політиці чи в організації життя і діяльності людей [2, с. 526].

Аналіз наукової освітньої літератури показав, що сучасна зарубіжна та вітчизняна педагогіка оперує як традиційними, так і альтернативними науковими підходами, які є основою освітнього процесу. Більш того, як зазначає Л.А. Марцева, серед науковців немає однотайності які методологічні категорії відносити до підходів, а які до принципів навчання – це залежить від освітньої парадигми, на якій ґрунтується авторська позиція [3, с. 44]. Досліджуючи проблему застосування наукових підходів в роботах науковців-педагогів, ми пропонуємо класифікувати підходи до проблеми формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей на загальнонаукові та конкретнонаукові підходи. Загальнонауковими пропонуємо виокремити системний, синергетичний, комплексний, аксіологічний. Конкретнонауковими вважаємо за потрібне виокремити компетентнісний, особистісно орієнтований, діяльнісний, технологічний.

Розглядаючи загальнонаукові підходи, ми встановили, що *системний підхід* це – напрям методології досліджень, який полягає в дослідженні об'єкта як цілісної множини елементів в сукупності відношень і зв'язків між ними [4, с. 67].

Беручи до уваги практичне використання аспектів системного підходу [5, с. 33-34], пропонуємо їх наступне відображення стосовно процесу формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей:

- Системно-елементний аспект. Включає виявлення елементів навчально-виховного процесу, що формують професійно-педагогічну компетентність майбутнього викладача аграрного ВНЗ, зокрема, цілі формування, зміст, організацію процесу формування зазначеної компетентності в умовах аграрного ВНЗ.

- Системно-структурний аспект. Розглядає внутрішні зв'язки і залежності між цілями, змістом та організацією процесу формування професійно-

педагогічною компетентністю магістранта аграрної спеціальності.

- Системно-функціональний аспект. Виявляє функції сформованості професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей.

- Системно-ресурсний аспект. Полягає у виявленні ресурсів, необхідних для формування професійно-педагогічної компетентності магістранта.

- Системно-комунікаційний аспект. Виявляє зовнішні зв'язки формування професійно-педагогічної компетентності з іншими системами.

- Системно-історичний аспект. Дозволяє з'ясувати умови в часі, що вплинули на необхідність формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрного ВНЗ, пройдені етапи становлення системи формування, сучасний стан, перспективи розвитку.

Застосування системного підходу стане підґрунтям для створення ефективної моделі формування професійно-педагогічної компетентності магістранта аграрної спеціальності.

Синергетичний підхід в процесі формування педагогічної компетентності магістрантів передбачає дослідження процесів переходу складних систем із невпорядкованого стану в упорядкований і розкриває такі зв'язки між елементами цієї системи, за якими їх сумарна дія в рамках системи перевищує за своїм ефектом просту суму функцій дії елементів, взятих окремо [6, с.77].

Синергетика зазначає, що складна «відкрита» система, яка перебуває під впливом зовнішніх діянь матеріального, енергетичного чи інформаційного характеру, постійно розвивається, набуваючи нових форм і якостей, прагнучи до усталених станів рівноваги. Студент являє собою таку «відкриту систему», що перебуває в полі інтенсивного впливу величезної кількості різноманітних чинників об'єктивного і суб'єктивного характеру. При цьому певна частина чинників активно сприяє особистісному становленню, професійному і загальнокультурному розвитку студента. Інша їх частина здатна здійснювати негативний вплив на студента, гальмуючи процеси досягнення визначених цілей освіти [7]. Щоб уникнути цього негативного впливу при формуванні професійно-педагогічної компетентності магістранта потрібно забезпечити певне оновлення змісту навчання, використання методів, форм навчання, що характеризуються креативністю, відкритістю, «що спираються на самостійну пізнавальну активність студента магістратури та є спрямованими на самостійне встановлення і вирішення проблем студентами» [8, с. 68]. Самостійне вирішення проблеми не лише робить її надійнішою в майбутній роботі, але й відкриває ширші можливості творчого застосування накопичених знань, що дозволить підготувати професійно мобільного, здатного до адаптації до змін зовнішнього оточення викладача, викладача який має здатність до цілеспрямованого пошуку та прийняття рішень [8].

Комплексний підхід орієнтує педагогічний процес на продуктивний розвиток людини, підвищення можливостей формування особистості, її адаптації

в сучасному динамічному суспільстві, надає можливість сприймати людину як цілісну й унікальну особистість, закласти початкові основи стратегії досягнення вершин індивідуального розвитку особистості в інтелектуально-пізнавальній, емоційній, мотиваційно-потребнісній сферах [9].

Аналізуючи думки науковців [10, с. 45], вважаємо за потрібне виокремити наступні елементи застосування комплексного підходу до формування професійно-педагогічної компетентності за умов вищого аграрного закладу як:

- вплив на свідомість, почуття, поведінку магістрантів;
- органічна єдність зовнішнього педагогічного впливу та самовдосконалення особистості;
- єдність і координація зусиль університету, навчальної групи, сім'ї;
- врахування освітнього середовища, рівня розвитку й умови життя колективу, норми взаємин, індивідуальні і особистісні особливості студента та ін.
- комплексний характер завдань навчально-виховного процесу.

Аксіологічний підхід дозволяє спрямувати підготовку на формування у студентів ціннісного ставлення до професійної діяльності (в нашому випадку – до педагогічної діяльності); переносить акцент з викладання конкретної системи знань на озброєння молодих людей певними ціннісними орієнтирами, котрі мають забезпечувати загальну соціальну значущість спрямованості їхньої активності в усіх сферах життєдіяльності [11, с. 22].

Беручи до уваги погляди Т.Г. Калюжної [12, с.53-55], цілями формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей з точки зору аксіологічного підходу є наступні:

- формування духовних ідеалів майбутніх професіоналів на основі залучення до основ вітчизняної культури, традицій;
- якісна підготовка фахівців, здатних зберегти і примножити духовні цінності;
- включення студентів в творчу діяльність духовного саморозвитку;
- подальший розвиток соціального і життєвого досвіду студентства, мотиваційної сфери, соціально-комунікативних умінь;
- формування навиків ухвалення рішень в послідовному і відповідальному здійсненні своїх соціальних функцій;
- підтримка професійного зростання;
- громадянське самовизначення;
- усвідомлене формування соціально прийнятого способу життя.

Для досягнення поставлених цілей в магістратурі аграрного закладу необхідно:

- створення виховуючого середовища, що безпосередньо впливає на формування особистості професіонала – майбутнього викладача аграрних дисциплін;
- оптимізація аксіологічної, правової, методичної, організаційно-економічної бази виховання;

- розробка змісту, форм і методів виховання, адекватних функціям аграрного навчального закладу, а також моделі фахівця-педагога;

- створення необхідних умов для самореалізації особистості;

- створення умов для максимально повного освоєння духовних цінностей, накопичених як українським суспільством, так і людством;

- надання допомоги майбутньому викладачеві в розкритті його внутрішнього потенціалу, сприяючи його самореалізації;

- стимулювання рефлексії студента магістратури, перш за все для вироблення індивідуального стилю поведінки;

- виділення і пред'явлення студентам цінностей соціокультурної сфери, особистісні і національні достоїнства, загальнокультурної і професійної діяльності;

- забезпечення емоційних переживань радості життя, впевненості у власних силах та ін.

Компетентнісний підхід. Погоджуючись з думкою науковців, які зазначають, що знання, на які традиційно була зорієнтована освіта, в наш час вже не вважаються головним критерієм, а цінуються вміння самостійно добути знання та компетентно їх використовувати [10, с.29], вважаємо, що компетентнісний підхід – це не просто просування в проектуванні стандартів від знань до компетенцій, але використання компетенцій як своєрідного «будівельного матеріалу» сильних суб'єктивно-особистісних потенціалів особистості. Із цим підходом пов'язується посилення духовно-етичних функцій вищої освіти. Освіта стає способом наuczіння людини справлятися із численними непередбаченими проблемами [13].

Якщо порівнювати знаннєвий та компетентнісний підходи в освіті, можна зробити наступні висновки [14, с. 42]:

- мета знаннєвого підходу - формування всебічно розвиненої гармонійної особистості, мета компетентнісного - формування діяльної компетентної особистості;

- методична реалізація знаннєвого підходу відбувається завдяки педагогу, який навчає, передає знання, з боку студента переважає відтворення знань, застосування за зразком; методична реалізація компетентнісного підходу відбувається через самостійну пошукову діяльність студентів, проектування навчальних та життєвих ситуацій;

- основні результати навчання при знаннєвому підході – цінності, знання, вміння, навички; при компетентнісному підході – суб'єктивність учіння, цінності, знання, вміння, навички, способи самостійної діяльності, особисте ставлення.

Ідеї компетентнісного підходу, відповідно до мети нашого дослідження, передбачають створення моделі та технології формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів з застосуванням методів, форм, умов, що сприятимуть формуванню здатності використовувати знання, вміння та навички в педагогічній діяльності майбутніми ви-

кладачами аграрних ВНЗ, а також сприятимуть розвитку особистісних характеристик, необхідних для майбутньої викладацької діяльності.

Застосування *особистісно орієнтованого підходу* в освіті сприяє розвитку особистісних потенційних можливостей того, хто навчається, спрямовує особу на самовдосконалення.

Якщо порівнювати традиційний підхід з особистісно орієнтованим [15, с. 8], можемо прослідкувати наступні тенденції:

- сутність освіти при традиційному підході полягає в передачі соціального досвіду через уміння, знання, навички; при особисто орієнтованому – через розвиток готовності до самоосвіти та набуття власного досвіду;

- традиційний підхід освіти спрямований на теперішнє; особисто орієнтований – на майбутнє;

- головна мета при традиційному підході – передача знань, вмінь, навичок, особистість виступає лише засобом передачі; головна мета особистісно орієнтованого – досягнення такого рівня освіченості, який співвідноситься з особистістю студента;

- показником досягнення мети при традиційному підході є іспит, підсумкові оцінки; при особистісно орієнтованому підході – здатність до вирішення проблем;

- об'єкт педагогічної оцінки при традиційному підході – обсяг, якість знань; при особистісно орієнтованому підході – рівень вирішення проблем;

- основні умови при традиційному підході – забезпечення доступності; при особистісно орієнтованому – забезпечення значущості матеріалу;

- традиційному підходу характерне орієнтування на середнього студента з перевагою на сильного студента; при особистісно орієнтованому – головним є орієнтування на особистість.

Беручи до уваги погляди науковців [16, с. 252], реалізацію особистісно орієнтованого підходу при формуванні професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрного фаху вбачаємо у необхідності:

- визначити життєвий досвід кожного студента магістратури, пізнавальні здібності, інтереси, якісні характеристики, які спочатку потрібно розкрити, а потім узгодити зі змістом формування педагогічної освіти та розвинути в навчальному процесі;

- формувати позитивну мотивацію студентів-аграріїв до педагогічної діяльності, потребу в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні їх в межах майбутньої педагогічної діяльності;

- озброїти студентів механізмами адаптації, саморегуляції, самовиховання, необхідними для становлення сучасного педагога.

Діяльнісний підхід. Діяльність людини – це особлива важлива форма активності, у результаті реалізації якої здійснюються перетворення матеріалу, включеного в діяльність (зовнішні предмети, внутрішня реальність людини), перетворення самої діяльності та перетворення того, хто діє, тобто суб'єкта діяльності [17, с. 24]. Беручи до уваги думку, що «в умовах вищого навчального закладу

якості, що необхідні студентам для їхньої майбутньої професійної діяльності, найбільш успішно формуються тоді, коли весь зміст навчально-виховного процесу максимально наближений до умов практичної професійної діяльності майбутніх фахівців [18, с. 70]», вважаємо за потрібне при формуванні професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей створювати умови максимально наближені до викладацької діяльності з використанням методів та форм роботи, що допоможуть адаптації до педагогічної діяльності.

Технологічний підхід. Своєрідність наукового дослідження в педагогічній галузі з позицій технологічного підходу виявляється в тому, що досліджуваний педагогічний процес розглядається як технологічний, який завдяки чітко визначеній послідовності кроків, спрямованих на досягнення запланованої мети, дозволяє досягти результатів із заздалегідь заданими кількісними та якісними показниками та відповідає критеріям технологічності [19]. Технологічний підхід до формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей передбачає побудову алгоритму з чітко визначеною структурою етапів, чітко визначеною метою, змістом, формами та засобами, системою оцінювання результату, що сприятиме ефективній підготовці магістра-аграрія до майбутньої викладацької діяльності.

Висновки і пропозиції. Отже, аналіз наукових підходів до формування професійно-педагогічної компетентності магістранта аграрної спеціальності показав, що результатом застосування системного підходу може бути створення ефективної моделі формування вищезгаданої компетентності магістранта; застосування синергетичного підходу сприятиме активізації пізнавальної діяльності студента, особистісному становленню, професійному і загальнокультурному розвитку майбутнього викладача аграрних дисциплін; комплексний підхід допоможе розвитку особистісних характеристик випускника аграрної магістратури, необхідних у викладацькій діяльності; аксіологічний підхід дозволяє спрямувати підготовку на формування у студентів ціннісного ставлення до професійної діяльності, створити систему ціннісних орієнтирів у майбутнього педагога; компетентнісний підхід сприятиме формуванню здатності майбутнього викладача-аграрія мобілізувати отримані в університеті знання, уміння та навички під час педагогічної діяльності; особистісно орієнтований підхід сприяє розвитку та розкриттю особистісних можливостей майбутнього педагога; діяльнісний підхід дозволить активізувати студентів у процесі набуття педагогічних знань, вмінь, навичок, забезпечить мотивацію на викладацьку діяльність; технологічний підхід дозволить побудувати алгоритм формування професійно-педагогічної компетентності, перевірити його дієвість, зробити коригування для ефективного подальшого застосування.

Перспективами подальших досліджень є створення ефективної моделі формування професійно-педагогічної компетентності магістрантів аграрних спеціальностей.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту» №1556-VII від 01.07.2014 р. / Верховна Рада України. – Офіц.вид. – К.: Парлам.вид-во, 2014. – 18 с. – (Бібліотека офіційних видань).
2. Грищанов А.А. Новейший философский словарь / [сост. А.А.Грищанов]. – Мн.: Изд. В.М.Скакун, 1998. – 896 с.
3. Марцева Л.А. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки молодших спеціалістів радіотехнічного профілю: дис.... доктора пед. наук / 13.00.04 / Марцева Людмила Андріївна; Львівський науково-практичний центр інст. проф.тех. освіти. – Львів, 2015. – 459с.
4. Салига Н.М. Системний підхід у вищій школі: [навч. – метод. посібник до курсу] / Н.М. Салига; Івано-Франківськ, 2016. – 76 с
5. Шабанова Ю.О. Системний підхід у вищій школі: [підруч. для студ. магістратури] / Ю.О. Шабанова; М-во освіти і науки України; Нац. гірн. ун-т. – Д.: НГУ, 2014. – 120 с.
6. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. - К.: Знання, 2005.- 486 с.
7. Кавалеров В.А. Синергетика як парадигма філософії освіти: методологічний аналіз / В.А. Кавалеров // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Теорія культури і філософія науки». - 2012: - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://periodicals.karazin.ua/thcphs/article/view/2431>
8. Писарук М.Е. Возможности реализации синергетического подхода в образовательном процессе высшей школы. // Наука. Образование. Технологии -2008. [Текст] Материалы международной научно-практической конференции 21-22 марта 2008 г., Барановичи, Респ. Беларусь: в 3 кн. / под общ.ред.В.В. Таруца. – Барановичи: РИО БарГУ, 2008. – Кн.2: Актуальные проблемы реформирования педагогического тобразования / редкол.Н.В. Зайцева (гл.ред) [и др.] – 430с.
9. Галімов Ю.А. Комплексний підхід до забезпечення якості підготовки фахівців. / Ю.А. Галімов // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. - 2011. – №4. - [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/e-journals/Vnads/2011_4/11guaupf.pdf
10. Стаднійчук І.П. Формування технічної компетентності техніків-механіків у процесі професійної підготовки в аграрних коледжах: дис. ...канд..пед наук / 13.00.04 / Стаднійчук Ірина Петрівна; Житомирський держ. унів. ім. І.Франка - Київ, 2017 – 177с.
11. Аксіологічний підхід - основа формування цілісної особистості майбутнього педагога : монографія / за заг. ред. Л. О. Хомич. - Київ-Ніжин : Видавець ПП М. М Лисенко, 2010. - 143 с.
12. Калюжна Т.Г. Педагогічна аксіологія в умовах модернізації професійно-педагогічної освіти: [монографія] / за наук. ред. О.В. Уваркіної. –К.: Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. – 128 с
13. Лісова С.В. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. –Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. –С.34-53.
14. Савченко О. Я. Упровадження компетентнісного підходу в початковій освіті: здобутки і нерозв'язані проблеми // Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації: матеріали методол. семінару 3 квіт. 2014 р., м.Київ: [у 2 ч.]. Ч.1 / Нац. акад. пед. наук України; [редкол.: В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), О.І. Ляшенко (заст. голови) та ін.] – К.: Ін-т обдарованої дитини НАПН України, 2014 – С.41-51.
15. Коробченко А.А. Проблеми особистісно орієнтованого навчання у вищих навчальних закладах / А.а. Коробченко // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – №4. – Бердянськ: БДПУ, 2005. – С. 5-13.
16. Горбатюк О.В. Особистісно орієнтований підхід до навчання в ВНЗ у сучасних умовах / О.В. Горбатюк // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка. Серія : Педагогічна. - 2014. - Вип. 20. - С. 252-253.
17. Мартинюк Т. С. Методика реалізації діяльнісного підходу у процесі навчання географії України учнів 8-9 класів: дис....канд. пед. наук / 13.00.02 / Мартинюк Тетяна Сергіївна; Інст. педагогіки НАПН України - Київ 2016, 270с.
18. Міхєєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій: дис. ...доктора пед. наук / 13.00.04 / Міхєєнко Олександр Іванович; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка - Тернопіль, 2016 – 492с.
19. Міршук О.Є. Теоретичне обґрунтування технології формування педагогічної компетентності магістрів військово-соціального управління в процесі професійної підготовки / О.Є. Міршук // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. - 2014. - № 45. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbornik/problemu45/14.pdf>